

Náhrada škody na vodním zdroji podzemní vody

JUDr. Zdeněk Horáček, Ph.D., advokát, Kaizlovy sady 434/13, 186 00 Praha 8, tel.: +420 725 001 424, e-mail: zdenek@zdenekhoracek.cz

Úvod

Zdroje podzemních vod jsou podle zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, přednostně vyhrazeny pro zásobování obyvatelstva pitnou vodou a k jiným účelům může vodoprávní úřad povolit použití podzemní vody, jen není-li to na úkor uspokojování zákonem vymezených potřeb.

Osoba, která způsobí při provozní činnosti ztrátu podzemní vody nebo podstatné snížení možnosti odběru ve zdroji podzemních vod, popřípadě zhoršení jakosti vody v něm, je povinna nahradit škodu, která tím vznikla tomu, kdo má povoleno odebírat podzemní vodu z tohoto vodního zdroje, a dále provést podle místních podmínek potřebná opatření k obnovení původního stavu.

Základní legislativní vymezení

Podle § 29 odst. 2 vodního zákona osoba, která způsobí při provozní činnosti ztrátu podzemní vody nebo podstatné snížení možnosti odběru ve zdroji podzemních vod, popřípadě zhoršení jakosti vody v něm, je povinna nahradit škodu, která tím vznikla tomu, kdo má povoleno odebírat podzemní vodu z tohoto vodního zdroje, a dále provést podle místních podmínek potřebná opatření k obnovení původního stavu. Náhrada spočívá v opatření náhradního zdroje vody. Není-li to možné nebo účelné, je povinna poskytnout jednorázovou náhradu odpovídající snížení hodnoty tohoto nemovitého majetku, s jehož užíváním je povolení spojeno. Ve sporech o náhradu škody nebo o její výši rozhoduje soud. Tím nejsou dotčeny obecné předpisy o náhradě škody.

Škoda z provozní činnosti je v obecné rovině definována § 2924 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, podle něhož *kdo provozuje závod nebo jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti, nahradí škodu vzniklou z provozu, ať již byla způsobena vlastní provozní činností, věcí při ní použitou nebo vlivem činnosti na okolí. Povinnosti se zproští, prokáže-li, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo.*

Vztah úpravy § 29 odst. 2 vodního zákona je k § 2924 občanského zákoníku úpravou speciální. Konstrukce § 29 odst. 2 vodního zákona je zvláštní zejména tím, že nárok na náhradu škody jím založený nevzniká vlastníkově věci (voda není podle § 3 odst. 1 předmětem vlastnictví a nejsou součástí ani příslušenstvím pozemku, na němž nebo pod nímž se vyskytují a práva k těmto vodám upravuje vodní zákon prostřednictvím povolení k nakládání s podzemními vodami), ale oprávněnému z veřejnoprávního povolení k nakládání s vodami.

Oproti předchozí právní úpravě § 420a občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. (účinné do 31.12.2023, od 1.1.2014 je účinný občanský zákoník č. 89/2012 Sb.), za níž § 29 odst. 2 vodního zákona nabyl účinnosti, je provozní činnost omezena toliko na výdělečnou činnost.

Předpoklady vzniku povinnosti nahradit újmu podle § 29 odst. 2 vodního zákona jsou i) provozní činnost, ii) ztráta podzemní vody nebo podstatné snížení možnosti odběru ve zdroji podzemních vod, popřípadě zhoršení jakosti vody v něm, a (iii) příčinná souvislost mezi nimi. Splnění uvedených předpokladů prokazuje oprávněný z povolení k nakládání s podzemními vodami.

Přístup soudů k náhradě škody na vodním zdroji podzemní vody

V případě znečištění podzemní vody přitékající do studny je třeba podle rozsudku Nejvyššího soudu (dále jen „**NS**“) ze dne 29.3.1986, sp. zn. 1 Cz 45/85, rozlišovat mezi škodou vzniklou zhoršením jakosti vody ve smyslu ustanovení § 29 odst. 2 vodního zákona a mezi škodou, která případně vznikla na studni a na zařízení k čerpání a k rozvodu vody ve smyslu ustanovení § 2924 občanského zákoníku.

Podle rozsudku NS ze dne 31.10.2001, sp. zn. 25 Cdo 2947/99, se jedná o škodu spočívající ve snížení hodnoty nemovitého majetku následkem zhoršení jakosti vody a v důsledku toho i nárok na její náhradu vzniká poškozenému v okamžiku zhoršení jakosti vody, jímž je její kvalitativní změna, chemické, biologické nebo mechanické znečištění, které neumožňuje použití vody k účelu, pro který byl její odběr vodohospodářským orgánem povolen.

Za podstatné zhoršení jakosti vody nelze podle již citovaného rozsudku NS ze dne 31.10.2001, sp. zn. 25 Cdo 2947/99, považovat takové zhoršení jakosti, kdy pitná voda i nadále po takovýchto změnách zůstane pitnou a užitková voda zůstane užitkovou, nýbrž musí jít o změnu pitné vody aspoň v užitkovou a užitkové vody v nepoužitelnou. Bez ohledu na to, zda zhoršení jakosti vody bylo způsobeno jen jediným škodlivým jednáním nebo zda bylo důsledkem opakovaného (i dlouhodobého) nepříznivého působení, dochází ke vzniku škody okamžikem, kdy se ustálí poměry v tom směru, že pitná voda pozbyla svých kvalitativních vlastností natolik, že se stala nanejvýš vodou užitkovou a voda užitková vodou nepoužitelnou.

Právní vztah z odpovědnosti za zhoršení jakosti podzemní vody je podle již citovaného podle rozsudku NS ze dne 29.3.1986, sp. zn. 1 Cz 45/85, vztahem mezi tím, kdo za toto zhoršení odpovídá, a oprávněným odběratelem [§ 8 odst. 1 písm. b) bod 1 vodního zákona] z konkrétního vodního zdroje, jemuž vznikla škoda z tohoto zhoršení jakosti vody. Při posuzování aktivní věcné legitimace ve sporu o náhradu za zhoršení jakosti podzemní vody ve studni tak nelze bez dalšího vycházet z vlastnictví nemovitostí, s nimiž souvisí užívání studny. Oprávněnému odběrateli vody může vedle náhrady škody vzniklé zhoršením jakosti vody vzniknout i škoda odpovídající majetkové újmě vzniklé vynakládáním vyšších nákladů na odběr vody z náhradního zdroje (např. z hydrantu v obci nebo z cisterny přistavené ve větší vzdálenosti); tato škoda se posoudí podle ustanovení § 2924 občanského zákoníku.

K doložení příčinné souvislosti mezi zhoršením jakosti podzemní vody a jednáním toho, z jehož činnosti mohlo dojít ke zhoršení jakosti vody, je podle rozsudku NS ze dne 30.10.1987, sp. zn. 1 Cz 54/87, třeba zjistit, v jakém stavu byl zdroj vody a jeho bezprostřední okolí před zhoršením jakosti vody, jaká činnosti (zejména hospodářská) byla v místě a v rozhodné době vyvíjena a jak mohla negativně ovlivnit jakost podzemní vody, zda takovou činnost neprovozovali i sami oprávnění odběratelé vody, jaké byly konkrétní hydrologické poměry v místě a jaký byl vývoj naměřených hodnot znečištění vody ve studni nebo jiném zdroji vody.

V okamžiku, kdy k takové změně došlo, vznikla podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2001, sp. zn. 25 Cdo 2947/99, oprávněnému odběrateli podzemní vody škoda podle § 29 odst. 2 vodního zákona a od tohoto okamžiku se odvozuje též počátek běhu objektivní promlčecí doby; od okamžiku, kdy se poškozený o změně tohoto rozsahu dozvěděl, pak počátek běhu doby subjektivní.

K uplatnění nároku na náhradu škody vzniklé zhoršením jakosti podzemní vody i vynakládáním vyšších nákladů na odběr vody z náhradního zdroje je tedy aktivně věcně legitimován výhradně oprávněný odběratel podzemní vody (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.11.2005, sp. zn. 25 Cdo 2022/2004).

Volba způsobu hospodářsky účelného opatření náhradního zdroje vody podle rozsudku NS ze dne 30.10.1987, sp. zn. 1 Cz 54/87, náleží zásadně tomu, z jehož činnosti došlo ke zhoršení jakosti vody.

Na zvýšené náklady na odběr vody z náhradního zdroje v podobě ceny za vodu nemá podle rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka Pardubice ze dne 30.5.2013, sp. zn. 22 Co 136/2013, oprávněný odběratel podzemních vod nárok, jelikož není vlastníkem podzemních vod. Jedná se o osobu, která má oprávnění podzemní vody čerpat, a pokud došlo ke ztrátě tohoto vodního zdroje nebo podstatnému snížení vydatnosti jejího zdroje či zhoršení jakosti, spočívá náhrada za ztrátu podzemního vodního zdroje v opatření náhradního vodního zdroje (např. připojení k obecnímu vodovodu), popřípadě poskytnutí jednorázové náhrady škůdcem podle speciálního ustanovení o odpovědnosti za škodu způsobenou ztrátou podzemní vody nebo podstatným snížením vydatnosti jejího zdroje, popřípadě zhoršením jakosti podzemní vody.

Výše jednorázové náhrady musí podle rozsudku NS ze dne 4.8.1986, sp. zn. Cpj 44/85, odpovídat rozdílu ceny, za niž by bylo možné s odběrem související nemovitý majetek např. prodat před zhoršením jakosti vody ve studni, a ceny, za niž by jej bylo možné prodat po tomto zhoršení, které znamená snížení jeho užitné hodnoty.

Zproštění se odpovědnosti za způsobenou škodu

Podle § 2924 občanského zákoníku *povinnosti se zproští, prokáže-li, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo.*

Komentář k tomuto ustanovení [Bezouška, P. in: Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k § 2924, informační systém Beck Online] uvádí, že se tím nemá na mysli pouze splnění právních povinností (ať již vyplývajících ze zákona, ale třeba i těch upravených smluvně), ale splnění všeho, co se jeví s ohledem na povahu provozu jako racionální. *Rozumně požadovat tedy neznamená požadovat to nejlepší (nemusí použít nejvyspělejší technologii), v úvahu je třeba brát i ekonomickou racionalitu opatření.* Požadavek „racionality“ přitom chrání i případného škůdce, protože mimo jiné znamená, že na něj nemohou být kladeny nepřijatelné, přepjaté požadavky, které musejí vycházet z předpokladu „opatrného“ jednání podle aktuálně dosažené úrovně poznání a obecné zkušenosti.

To je významný posun oproti přechozí právní úpravě § 420a odst. 3 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., podle níž *odpovědnosti za škodu se ten, kdo ji způsobil, zproští, jen prokáže-li, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.*

Trestný čin poškození vodního zdroje

Vedle možnosti soukromoprávně vymáhat náhradu škody existuje i veřejnoprávní odpovědnost. V § 294a zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, je zakotven trestný čin Poškození vodního zdroje. Podle uvedeného ustanovení kdo, byť i z hrubé nedbalosti, způsobí poškození vodního zdroje, u něhož je stanoveno ochranné pásmo, tak, že tím zanikne nebo je značně oslaben důvod pro zvláštní ochranu vodního zdroje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

Závěr

Náhrada škody na vodním zdroji podzemní vody je poměrně podrobně upravena vodním zákonem a vyložena judikaturou.

Zásadní problém však vzniká při jejím faktickém prokazování, zejména že ke ztrátě podzemní vody nebo podstatnému snížení možnosti odběru ve zdroji podzemních vod, popřípadě zhoršení jakosti vody v něm, skutečně došlo a došlo k ní v souvislosti s provozní činností škůdce (nikoliv např. obecným snížením hladiny podzemních vod v dotčeném území). Toto důkazní břemeno je plně na poškozeném, kterým je oprávněný z povolení k odběru podzemních vod.

Škůdce se potom může z odpovědnosti vyvinit, pokud prokáže, že provedl všechna racionální opatření, aby škodě na vodním zdroji podzemní vody zabránil.